

رابطه ویژگی‌های شخصیت با کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز در دانش‌آموزان دبیرستانی

چکیده

روابط معلم- دانش‌آموز یکی از تعاملات بین فردی اساسی دانش‌آموز در محیط مدرسه است و برای رشد دانش‌آموزان مهم است. هدف پژوهش حاضر، تعیین رابطه ویژگی‌های شخصیت با کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز در بین دانش‌آموزان بود. در این مطالعه، نمونه شامل ۲۰۰ نفر از دانش‌آموزان پسر دوم دبیرستان شهر اهواز بود که به روش نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای طبقه‌ای انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها شامل پرسشنامه شخصیتی نئو- فرم کوتاه (NEO-FFI) (کاستا و مک کری، ۱۹۹۲) و پرسشنامه ارتباط معلم- دانش‌آموز (IT-SR) (مورری و زواک، ۲۰۱۱) بود. داده‌ها با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه تحلیل شدند. نتایج نشان داد که کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز با توافق‌جویی ($P \leq 0/01$)، گشودگی به تجربه ($P \leq 0/05$)، روان‌رنجوری ($P \leq 0/05$) و وجدانی بودن ($P \leq 0/05$) رابطه معناداری دارد. نتایج تحلیل رگرسیون با روش سلسله مراتبی نشان داد که از میان متغیرهای پیش‌بین (وجدانی بودن، توافق‌جویی، گشودگی به تجربه، برون‌گرایی و روان‌رنجوری)، توافق‌جویی ($\beta = 0/25$)، گشودگی به تجربه ($\beta = -0/16$) و روان‌رنجوری ($\beta = -0/13$) پیش‌بینی‌کننده معناداری برای کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز بودند. همچنین نتایج تحلیل رگرسیون به روش گام‌به‌گام نشان داد که از میان متغیرهای پیش‌بین، توافق‌جویی ($\beta = 0/28$)، گشودگی به تجربه ($\beta = -0/18$)، بیشترین قدرت پیش‌بینی متغیر ملاک را داشتند.

کلیدواژه‌ها: ویژگی‌های شخصیت، کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز.

راضیه منصورى نژاد*
دانشجوی کارشناسی ارشد
روان‌شناسی تربیتی دانشگاه شهید
چمران اهواز (نویسنده مسئول)

ناصر بهروزی
دانشیار گروه روان‌شناسی تربیتی
دانشگاه شهید چمران اهواز

منیجه شهنی ییلاق
استاد گروه روان‌شناسی تربیتی
دانشگاه شهید چمران اهواز

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۶/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۸/۱۴

*نشانی: اهواز، دانشگاه شهید چمران
اهواز، دانشکده روان‌شناسی و علوم
تربیتی، گروه روان‌شناسی تربیتی

رایانامه:

razieh.mansoori@gmail.com

The Relationship Between Personality Characteristics with Teacher-Student Relationship Quality in Students of High School

Abstract

Teacher-student relationship is one of the basic interpersonal relationships among students in school environment, and it's important for students' development. The aim of present study was to investigate the relationship between personality characteristics with teacher-student relationship quality among student of high school. The study was conducted among 200 second grade male students of high school in Ahvaz city who were selected through multi-stage random sampling method. The instruments used in this study were NEO- Personality Inventory- Revised (NEO-FFI, Costa & McCrae, 1992) and Inventory of Teacher-Student Relationship (IT-SR, Murray & Zvoch, 2011 a,b). Data were analyzed using correctional analysis and multiple regression analysis. The findings of this study indicated that teacher-student relationship quality had positive relationship with agreeableness ($P \leq 0.01$), openness to experience ($P \leq 0.05$), neuroticism ($P \leq 0.05$) and conscientiousness ($P \leq 0.05$) were significant. The results of Hierarchical multiple regression analysis indicated that among Predictor variables (conscientiousness, agreeableness, openness to experience, extraversion and neuroticism), agreeableness ($\beta : 0.25$, $P \leq 0.002$), and openness to experience ($\beta : -0.16$, $P \leq 0.02$), neuroticism ($\beta : -0.13$, $P \leq 0.04$) were significant predictors for teacher-student relationship quality. Also the results of Stepwise multiple regression analysis indicated that among predictors variables, agreeableness ($\beta : 0.28$, $P \leq 0.0001$) and openness to experience ($\beta : -0.18$, $P \leq 0.009$), has the most powerful prediction power to the criterion variable.

Keywords: Personality Characteristics, Teacher-Student Relationship Quality.

Raziyeh Mansooriy Nezhad *
Student of Master of Educational
Psychology, Shahid Chamran of
Ahvaz University

Naser Behroozy
Associate Professor, Department
of Psychology, Shahid Chamran
of Ahvaz University

Manijeh Shehni Yeylagh
Professor, Department of
Psychology, Shahid Chamran of
Ahvaz University

*Corresponding Author:

razieh.mansoori@gmail.com

مقدمه

متقابل^{۱۴}، مراقبت^{۱۵}، محبت و گرمی^{۱۶} بین معلم و دانش‌آموز؛ در مقابل تعارض^{۱۷} بالا بیانگر کیفیت پایین (منفی)^{۱۸} ارتباط در روابط معلم- دانش‌آموز است (به‌عنوان مثال: کشمکش^{۱۹} و حس سرخوردگی^{۲۰} یا خشم^{۲۱} بین معلمان و دانش‌آموزان). یکی از عواملی که کیفیت ارتباط بین معلم- دانش‌آموز را پیش‌بینی می‌کند ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموز است. از نظر آیزنک^{۲۲} (۱۹۸۵)، به نقل از دیکسترا^{۲۳} و بارلدز^{۲۴}، (۲۰۰۸) شخصیت عبارت است از ویژگی‌ها، خلق‌وخو، تفکر و حتی ویژگی‌های جسمانی فرد که کمابیش ثابت و پایدار بوده و سازگاری منحصربه‌فرد وی با محیط را مشخص می‌کند. شخصیت به هنجار مرکب از پنج بعد روان‌رنجورخویی^{۲۵}، برون‌گرایی^{۲۶}، تجربه‌گرایی^{۲۷}، توافق‌جویی^{۲۸} و وجدان‌گرایی^{۲۹} است. روان‌رنجوری، بی‌ثباتی هیجانی همراه با حالت‌های عصبی که توأم با نگرش منفی به خود و محیط اطراف است. افراد روان‌رنجور تمایل عمومی به تجربه عواطف منفی از جمله ترس، اندوه، احساس گناه، ناسازگاری، عدم ثبات عاطفی و نفرت دارند و به شکل فراگیر احساس خشم، برانگیختگی و سردرگمی را تجربه می‌کنند (کاستا^{۳۰} و مک‌کری^{۳۱}، ۲۰۰۵). برون‌گرایی به دیدگاهی پرنرزی نسبت به

ارتباط معلم- دانش‌آموز^۱ یکی از اساسی‌ترین تعاملات بین فردی در مدرسه است. ارتباط معلم- دانش‌آموز نوعی ارتباط شناختی، رفتاری و هیجانی پایداری است که در طول تعاملات بلند مدت به تدریج بین دانش‌آموزان و معلمان شکل می‌گیرد و با رشد و پیشرفت دانش‌آموزان بسیار مرتبط است (تنگتنگ^۲ و نای^۳، ۲۰۱۳). بسیاری از مطالعات مشخص کرده‌اند که ارتباط مثبت با معلمان رشد و پیشرفت دانش‌آموزان را ارتقاء می‌بخشد (هاگهس^۴ و کواک^۵، ۲۰۰۶). در مقابل، ارتباط منفی با معلمان از رشد و پیشرفت دانش‌آموزان ممانعت می‌کند (بریچ^۶ و لاد^۷، ۱۹۹۷). روابط معلم- دانش‌آموز نقطه ورودی منحصربه‌فردی برای مربیان و معلمان فراهم می‌کند تا محیط یادگیری و اجتماعی کلاس درس را بهبود ببخشند. هنگامی که کودکان به محیط مدارس رسمی وارد می‌شوند، ارتباط با معلم پایه و اساسی برای انطباق موفقیت‌آمیز با محیط اجتماعی و تحصیلی می‌شود (همر^۸ و پاینتا^۹، ۲۰۰۶).

در تعریفی که هاگهس، گلسون^{۱۰} و ژانگ^{۱۱} (۲۰۰۵) از کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز ارائه داده‌اند، دوستی (صمیمیت)^{۱۲} در روابط معلم- دانش‌آموز بیانگر کیفیت مثبت^{۱۳} ارتباط در روابط معلم- دانش‌آموز است (به‌عنوان مثال: احترام

-
14. Mutual Respect
 15. Caring
 16. Warmth
 17. Conflict
 18. Low-Quality (Negative)
 19. Discord
 20. Frustration
 21. Anger
 22. Eysenc
 23. Dijkstra
 24. Barelds
 25. Neuroticism
 26. Extraversion
 27. Openness To Experience
 28. Agreeableness
 29. Conscientiousness
 30. Costa
 31. McCrae

-
1. Student - teacher relationship
 2. Tengteng
 3. Naiyi
 4. Hughes
 5. Kwok
 6. Birch
 7. Ladd
 8. Hamre
 9. Pianta
 10. Gleason
 11. Zhang
 12. Closenes
 13. High- quality (positive)

برون‌گرایان با گذراندن وقت بیشتر با دیگران، ممکن است به‌طور فعال‌تری فرصت‌هایی را برای رابطه گرم و مشارکت معلم- دانش‌آموز جهت دستیابی به موفقیت ایجاد کنند (داینر^{۱۵}، لارسن^{۱۶} و امونس^{۱۷}، ۱۹۸۴؛ لپاین^{۱۸} و واندین^{۱۹}، ۲۰۰۱). پژوهش‌مارتین^{۲۰}، واتسون^{۲۱} و وان^{۲۲} (۲۰۰۰) صفات شناختی بدبینانه که نشان‌دهنده ترکیبی از ویژگی‌های روان‌رنجوری و ناسازگاری است، شناسایی کردند. افرادی که در این صفات در سطح بالایی قرار داشتند در روابط اجتماعی با دیگران بی‌اعتنا بودند و در روابط اجتماعی احساس بدرفتاری و ناامنی می‌کردند (کرایک^{۲۳} و دادج^{۲۴}، ۱۹۹۴). بریچ و لاد (۱۹۹۸)؛ هاوز^{۲۵}، فیلسن^{۲۶} و پیسنرفینبرگ^{۲۷} (۲۰۰۰)؛ و راداسیل^{۲۸} و ریم‌کایوفمن^{۲۹} (۲۰۰۹) از سطح پایین کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز و جنبه‌هایی از خلق‌وخو مانند فقدان کنترل خشم سخن می‌گویند. یافته‌ها نشان می‌دهد که معلمان در ارتباطشان با دانش‌آموزان خجالتی نسبت به دانش‌آموزان برون‌گرا، صمیمیت کمتر و وابستگی بیشتر را تجربه می‌کنند (آریو^{۳۰}، کاپلان^{۳۱} و ویکس^{۳۲}، ۲۰۱۰؛ تیجس^{۳۳} و کومن^{۳۴}، ۲۰۰۹). پژوهش‌زی^{۳۵}، کومن و وان‌دروین^{۳۶}

دنیای اجتماعی و مادی اشاره می‌کند و ویژگی‌هایی از قبیل مردم‌آمیزی^۱، فعالیت، جرأت^۲ و هیجانانگ مثبت را شامل می‌شود (هاستینگ^۳ و انیل^۴، ۲۰۰۹). باز بودن به تجربه به پذیرش تجربیات جدید اشاره می‌کند؛ همچنین عناصر خلاقیت، استقلال، شهامت^۵، اصالت، پیچیدگی زندگی روانی و تجربی فرد را شامل می‌شود (همان منبع). توافق‌جویی نشان‌دهنده رفتار تعاونی و هماهنگ با دیگران و در تضاد با خصومت نسبت به دیگران است، این بعد جهت‌گیری جمعی و منافع اجتماعی^۶ دارد و ویژگی‌هایی از قبیل نوع دوستی^۷، اعتماد، روشن‌فکری دقیق^۸ و فروتنی^۹ را شامل می‌شود (همان منبع). وجدانی بودن تمایل به پیشرفت، سازماندهی درست کارها، تعهد اخلاقی، خویش‌داری، وظیفه‌شناسی و منطق‌گرایی است (همان منبع).

جنبه‌های فردی شخصیت دانش‌آموز با کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز همبستگی قابل توجهی دارد (گرازیانو^{۱۰}، جنسن کمپیل^{۱۱} و هیر^{۱۲}، ۱۹۹۶). باوجوداین، پژوهش‌های اندکی در این زمینه انجام شده است و هیچ پژوهشی در این زمینه در ایران انجام نشده است. یافته‌ها نشان داده‌اند دانش‌آموزانی که از سطح برون‌گرایی بالایی برخوردارند به احتمال بیشتری در طول تعامل بین فردی با معلمان خود عاطفه مثبت تجربه می‌کنند و به‌طور فعال در فعالیت‌های مشترک درگیرتر هستند (بیدجرانو^{۱۳} و یون‌دی^{۱۴}، ۲۰۰۷).

15. Diener
16. Larsen
17. Emmons
18. LePine
19. Van Dyne
20. Martin
21. Watson
22. Wan
23. Crick
24. Dodge
25. Howes
26. Phillipsen
27. Peisner Feinberg
28. Rudasill
29. Rimm-Kaufman
30. Arbeau
31. Coplan
32. Weeks
33. Thijs
34. Koomen
35. Zee
36. Van der Veen

1. Sociability
2. Assertiveness
3. Hastings
4. Oneill
5. Daring
6. Prosocial
7. Altruism
8. Tender-Mindedness
9. Modesty
10. Graziano
11. Jensen- Campbell
12. Hair
13. Bidjerano
14. Yun Dai

۲۰۱۳). پژوهش حاضر با هدف بررسی توان پیش‌بینی ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموز برای کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز (ادراک دانش‌آموز از کیفیت ارتباط) در دانش‌آموزان اجرا شد تا دانش ما را از عوامل زیربنایی شکل‌گیری کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز افزایش دهد.

روش

پژوهش حاضر از نوع همبستگی بود. پنج عامل شخصیت به‌عنوان متغیرهای پیش‌بین و کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز به‌عنوان متغیر ملاک انتخاب شدند. به‌منظور اطمینان از وجود رابطه خطی بین متغیرها از روش همبستگی گشتاوری پیرسون^۲ استفاده شد. جهت بررسی میزان پیش‌بینی کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز بر اساس پنج عامل شخصیتی روش تحلیل رگرسیون چندگانه به شیوه سلسله مراتبی^۳ به کار گرفته شد. همچنین، برای مشخص کردن متغیرهایی که بیش‌ترین قدرت پیش‌بینی متغیر ملاک را دارند از روش تحلیل رگرسیون به شیوه گام‌به‌گام^۴ استفاده شد. در این پژوهش جامعه آماری عبارت است از تمامی دانش‌آموزان پسر سال دوم دبیرستان‌های شهر اهواز که در سال تحصیلی ۹۳-۱۳۹۲ مشغول به تحصیل بودند. ۲۰۰ نفر از دانش‌آموزان پسر با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای طبقه‌ای از نواحی چهارگانه آموزش و پرورش شهر اهواز، انتخاب شدند. بدین‌صورت از بین ۴ ناحیه شهر اهواز، ۲ ناحیه انتخاب و از هر یک از این ۲ ناحیه، ۶ مدرسه به‌صورت تصادفی انتخاب و از هر مدرسه، سه رشته و

(۲۰۱۳) نشان داد توافق‌جویی و وجدانی بودن بیشترین میزان پیش‌بینی کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز را دارا بودند و دانش‌آموزانی که سطح بالاتری از توافق‌جویی و سطح پایین‌تری از روان‌رنجور خویی را گزارش کرده بودند، روابط صمیمانه‌تر و کمتر وابسته و متعارض را با معلمشان دارا بودند. نتایج همچنین نشان داد که وجدانی بودن و توافق‌جویی پیش‌بینی‌کننده صمیمیت و عدم تعارض و روان‌رنجور خویی پیش‌بینی‌کننده وابستگی و تعارض در ارتباط معلم- دانش‌آموز هستند. برون‌گرایی با سطح بالایی از صمیمیت و تعارض (درگیری) و استقلال فقط با سطح پایین وابستگی در ارتباط معلم- دانش‌آموز مرتبط بود. به‌طورکلی پژوهش تنگتنگ و نای (۲۰۱۳) نشان داد به ترتیب وجدانی‌بودن، توافق‌جویی، گشودگی به تجربه، برون‌گرایی و عاطفی (احساساتی) بودن^۱ بیشترین میزان پیش‌بینی کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز را دارا بودند. نتایج همچنین نشان داد برون‌گرایی و توافق‌جویی پیش‌بینی‌کننده مثبت نفوذ معلم و توافق‌جویی پیش‌بینی‌کننده مثبت نزدیکی با معلم، همچنین برون‌گرایی پیش‌بینی‌کننده مثبت کنترل دانش‌آموز و وابستگی دانش‌آموز به معلم و گشودگی به تجربه پیش‌بینی‌کننده منفی کنترل دانش‌آموز و وابستگی دانش‌آموز به معلم هستند. مطالعات قبلی در مورد روابط معلم- دانش‌آموز بر روی معلمان متمرکز بوده است و مطالعات از دیدگاه دانش‌آموزان در این زمینه کمیاب است. علاوه بر این به‌ندرت شخصیت دانش‌آموز به‌صورت کل مورد توجه پژوهش‌ها بوده است. مطالعات قبلی بیشتر فقط جنبه‌هایی از ویژگی‌های دانش‌آموز مانند شرم و کنترل تلاش را در نظر گرفته‌اند (تنگتنگ و نای،

2. Pearson
3. Hierarchical multiple regression analysis
4. Stepwise multiple regression analysis

1. Emotionality

نشان داد که موازی با عامل‌های مقیاس والدین و همسالان است. در پژوهش بیرامی، هاشمی نصرت آباد، فتحی آذر و اعلائی (۱۳۹۱) ضریب آلفای کرونباخ برای کل مقیاس و سه خرده مقیاس ارتباط، اعتماد و بیگانگی به ترتیب ۰/۸۴، ۰/۷۸، ۰/۷۵ و ۰/۴۲ محاسبه شد. در پژوهش حاضر، ضریب آلفای کرونباخ برای کل مقیاس و سه خرده مقیاس ارتباط، اعتماد و بیگانگی به ترتیب ۰/۸۳، ۰/۸۰، ۰/۶۵ و ۰/۶۵ و ضریب روایی سازه آن با استفاده از تحلیل عامل تأییدی نشان داد که ماده‌های مربوط به خرده مقیاس‌های پرسشنامه ارتباط معلم- دانش آموز دارای بارهای عاملی قابل قبول، بزرگ‌تر از ۰/۳۰ بوده و روی عامل مربوط به خود بار مثبت و معناداری (در سطح $p \leq 0/0001$) داشته‌اند.

پرسشنامه شخصیتی نئو- فرم کوتاه^۸ (NEO-FFI). برای اولین بار مک کری و کاستا (۱۹۸۵) پرسشنامه‌ای تحت عنوان نئو (NEO) ۱۸۵ سؤالی را تدوین کردند. فرم کوتاه این پرسشنامه ۶۰ سؤالی است که سؤال‌های آن در یک طیف پنج رتبه‌ای از نوع لیکرت (۰ تا ۴) مرتب شده‌اند. این ابزار پنج بعد شخصیتی (روان‌رنجوری، برون‌گرایی، گشودگی به تجربه، توافق‌پذیری و وجدانی‌بودن) را که هر کدام دارای ۱۲ ماده هستند اندازه‌گیری می‌کند (ماده‌های معکوس ابزار: ۱، ۳، ۸، ۹، ۱۲، ۱۴، ۱۶، ۲۳، ۲۴، ۲۷، ۲۹، ۳۱، ۳۸، ۴۲، ۴۶، ۴۸). کاستا و مک کری (۲۰۰۵) ضرایب پایایی آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس‌های برون‌گرایی، گشودگی به تجربه، توافق‌پذیری، وجدانی‌بودن و روان‌رنجوری را به ترتیب ۰/۷۵، ۰/۸۰، ۰/۷۹، ۰/۷۹ و ۰/۷۸ ذکر کردند. احدی (۱۳۸۶) ضریب روایی

از هر رشته تعدادی دانش‌آموز به صورت تصادفی انتخاب شدند که در نهایت ۲۰۰ پرسشنامه در مرحله فرضیه آزمایشی تحلیل شدند. ملاک انتخاب حجم نمونه حداقل حجم نمونه برای تحقیقات همبستگی بود که ۱۰۰ نفر می‌باشد.

ابزارهای اندازه‌گیری

پرسشنامه ارتباط معلم- دانش‌آموز^۱، فرم تجدیدنظر شده (IT-SR). این پرسشنامه خود گزارش‌دهی دانش‌آموز توسط مورری^۲ و زوواک^۳ (a و b ۲۰۱۱) با اقتباس ۱۹ گزینه از پرسشنامه دلبستگی والدین و همسالان^۴ برای استفاده در جو ارتباطی معلم- دانش‌آموز ساخته شده است، فرم تجدید نظر شده آن (مورری و زوواک، a و b ۲۰۱۱) شامل ۱۷ گویه است. این پرسشنامه دارای سه خرده مقیاس ارتباط^۵ (۹، ۴، ۸، ۱۱، ۱۷، ۱۵، ۱۲، ۱۰)، اعتماد^۶ (۳، ۱، ۲، ۱۳، ۷) و بیگانگی^۷ (۶، ۱۶، ۵، ۱۴) می‌باشد. نمره‌گذاری آزمون بر اساس طیف چهار گزینه‌ای لیکرت (هرگز = ۱، بعضی اوقات = ۲، اغلب اوقات = ۳، همیشه = ۴) است. نمرات بالاتر نشان‌دهنده کیفیت ارتباطی بهتر است. در پژوهش مورری و زوواک (b ۲۰۱۱)، ضریب آلفای کرونباخ برای سه خرده مقیاس ارتباط، اعتماد و بیگانگی به ترتیب برابر با ۰/۸۹، ۰/۸۴ و ۰/۷۲ بدست آمد که نشان‌دهنده همسانی درونی خوب آن است. همچنین نتایج تحلیل عاملی سه عامل ارتباط، اعتماد و بیگانگی

1. Inventory of Teacher –Student Relationship
2. Murray
3. Zvoch
4. Inventory of Parent and Peer Attachment
5. Relationship
6. Trust
7. Alienation

8. Revised NEO Personality Inventory

همگرا فرم کوتاه ۶۰ ماده‌ای و فرم ۲۴۰ ماده پرسشنامه شخصیتی نئو را ۰/۵۷ گزارش دادند. در پژوهش حاضر، ضریب آلفای کرونباخ برای کل مقیاس و خرده مقیاس‌های روان‌رنجوری، برون‌گرایی، باز بودن به تجربه، توافق‌پذیری و وجدانی بودن به ترتیب ۰/۶۷، ۰/۵۱، ۰/۶۵، ۰/۵۹، ۰/۶۰ و ۰/۵۵ به دست آمده است.

جدول ۱ مشاهده می‌شود کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز بیش‌ترین همبستگی معنادار را با توافق جویی ($p \leq 0/01$) و پس از آن با روان‌رنجوری ($p \leq 0/05$) با وجدانی بودن ($p \leq 0/05$) با گشودگی به تجربه ($p \leq 0/05$) داشته است. از بین ویژگی‌های شخصیتی، برون‌گرایی ($p \geq 0/05$) با کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز رابطه معناداری نداشته است.

یافته‌ها

در جدول ۱ میانگین، انحراف معیار و همبستگی بین متغیرهای پژوهش ارائه شده است. چنانکه در

جدول ۱. میانگین، انحراف معیار و ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیرها	M	SD	۱	۲	۳	۴	۵	۶
برون‌گرایی	۳۱/۴۱	۵/۸۷۸	۱					
وجدانی بودن	۲۷/۸۶	۵/۰۷۲	۰/۱۴*	۱				
گشودگی به تجربه	۲۶/۴۸	۴/۶۵۳	۰/۱۵*	۰/۰۱	۱			
توافق‌جویی	۲۶/۹۶	۴/۱۴۶	۰/۰۰۳	۰/۵۴**	۰/۱۲	۱		
روان‌رنجوری	۲۳/۷۵	۵/۴۵۹	۰/۲۰**	۰/۰۷	۰/۰۱	۰/۱۴*	۱	
کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز	۳۸/۹۵	۷/۴۷۱	۰/۱۰	۰/۱۴*	۰/۱۴*	۰/۲۶**	۰/۱۵*	۱

** $p \leq 0/01$ * $p \leq 0/05$

جدول ۲. خلاصه الگوی رگرسیون سلسله مراتبی برای پیش‌بینی کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز

الگو	R	R ²	خطای برآورد	تغییرات R ²	P
۱	۰/۱۴	۰/۰۲	۷/۴۰	۰/۰۲	۰/۰۳
۲	۰/۲۶	۰/۰۷	۷/۲۴	۰/۰۴	۰/۰۰۱
۳	۰/۳۱	۰/۱۰	۷/۱۳	۰/۰۳	۰/۰۰۰۱
۴	۰/۳۲	۰/۱۰	۷/۱۳	۰/۰۰۵	۰/۰۰۰۱
۵	۰/۳۵	۰/۱۲	۷/۰۷	۰/۰۱	۰/۰۰۰۱

روان‌رنجوری در مرحله پنجم، به‌عنوان متغیرهای پیش‌بین وارد تحلیل شدند. نتایج تحلیل در جدول ۲ درج شده است. همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، بر اساس نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون چندگانه و با روش سلسله مراتبی، ضریب همبستگی چندگانه برای ترکیب خطی متغیرهای وجدانی بودن،

به‌منظور آزمون سؤال پژوهش از رگرسیون چند متغیره به شیوه سلسله مراتبی استفاده شد. با توجه به پیشینه‌های تجربی موجود در پژوهش‌های همکاران (۲۰۱۳) و تنگتنگ و نای (۲۰۱۳) وجدانی بودن در مرحله اول، توافق‌جویی در مرحله دوم، گشودگی به تجربه در مرحله سوم، برون‌گرایی در مرحله چهارم

توافق‌جویی، گشودگی به تجربه، برون‌گرایی و روان‌رنجوری با کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز برابر $MR = 0/35$ و ضریب تعیین برابر $RS = 0/12$ است که در سطح $P = 0/0001$ معنادار است. با توجه به

جدول ۳. نتایج تحلیل رگرسیون سلسله‌مراتبی برای پیش‌بینی کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز

متغیر	مدل اول		مدل دوم		مدل سوم		مدل چهارم		مدل پنجم	
	P	β	P	β	P	β	P	β	P	β
وجدانی بودن	0/14	0/03	0/09	0/007	0/09	-0/008	0/09	0/009	0/01	0/08
توافق‌جویی			0/002	0/26	0/0001	0/29	0/001	0/28	0/002	0/25
گشودگی به تجربه					0/009	-0/18	0/01	-0/16	0/02	-0/16
برون‌گرایی							0/2	-0/7	0/1	-0/10
روان‌رنجوری									0/04	-0/13

روان‌رنجوری $0/13-$ ، محاسبه شد. بر اساس جدول ۳ خرده‌مقیاس توافق‌جویی دارای بیشترین مقدار β است؛ بنابراین بیش‌ترین میزان پیش‌بینی کیفیت رابطه معلم- دانش‌آموز را نشان می‌دهد.

جدول ۳ نیز نتایج تحلیل رگرسیون سلسله‌مراتبی برای پیش‌بینی کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز را نشان می‌دهد. بر اساس این جدول میزان β برای خرده‌مقیاس وجدانی بودن $0/01$ ، توافق‌جویی $0/25$ ، گشودگی به تجربه $0/16-$ ، برون‌گرایی $0/10-$ و

جدول ۴. نتایج تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام برای پیش‌بینی کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز از طریق ویژگی‌های شخصیتی

گام	متغیرهای پیش‌بین	R^2	R	R^2 تعدیل‌شده	SE	β	t	P
۱	توافق‌جویی	0/07	0/26	0/06	0/12	0/28	4/22	0/0001
۲	گشودگی به تجربه	0/10	0/31	0/09	0/10	-0/18	-2/64	0/009

است و واریانس تبیین شده کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز را به $0/10$ رسانده که از این مقدار، $0/03$ درصد سهم انحصاری و افزوده‌ی گشودگی به تجربه بوده است. سایر ویژگی‌های شخصیتی (روان‌رنجوری، وجدانی بودن و برون‌گرایی) با آنکه با کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز رابطه داشتند (جدول ۱)، پیش‌بینی‌کننده معناداری برای آن نبودند. بر اساس نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون چندگانه و با روش گام‌به‌گام، ضریب همبستگی چندگانه برای ترکیب خطی متغیرهای توافق‌جویی و گشودگی به تجربه با کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز برابر

نتایج تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام برای پیش‌بینی کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز از طریق ویژگی‌های شخصیتی در جدول ۴ ارائه شده است. چنانچه در جدول ۴ مشاهده می‌شود نتایج تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام (گام آخر) نشان می‌دهد که از میان پنج ویژگی شخصیتی، فقط توافق‌جویی و گشودگی به تجربه قادر به پیش‌بینی معنادار کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز هستند. توافق‌جویی $(\beta = 0/28)$ ، $P \leq 0/0001$ درصد از واریانس کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز را پیش‌بینی کرده است. در گام نهایی گشودگی به تجربه $(\beta = -0/18)$ ، $P \leq 0/009$ به متغیرهای پیش‌بین الگوی رگرسیونی افزوده‌شده

$MR = 0/31$ و ضریب تعیین برابر $RS = 0/10$ است که در سطح $P = 0/0001$ معنادار است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر پیش‌بینی کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز از طریق ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموز بود. به‌طور کلی یافته‌های حاصل از ضرایب همبستگی نشان داد که به جزء برون‌گرایی سایر ویژگی‌های شخصیتی (توافق‌جویی، گشودگی به تجربه، روان‌رنجوری و وجدانی‌بودن) با کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز رابطه معناداری دارد (جدول ۱). به‌طور جزئی‌تر نتایج پژوهش نشان داد که ویژگی‌های شخصیتی به ترتیب توافق‌جویی، روان‌رنجوری، گشودگی به تجربه و وجدانی‌بودن بیشترین رابطه را با کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز دارند. نتایج تحلیل رگرسیون سلسله‌مراتبی نشان داد که به ترتیب توافق‌جویی، گشودگی به تجربه و روان‌رنجوری پیش‌بینی‌کننده معناداری برای کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز هستند (جدول ۳). همچنین تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام نشان داد که توافق‌جویی و پس آن گشودگی به تجربه بیشترین پیش‌بینی‌کننده کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز هستند (جدول ۴). این یافته‌ها با پژوهش‌های زی و همکاران (۲۰۱۳) که نشان دادند دانش‌آموزانی که سطح بالاتری از توافق‌جویی و سطح پایین‌تری از روان‌رنجور خویی را گزارش کرده بودند، روابط صمیمانه‌تر و کمتر وابسته و متعارض را با معلمشان داشتند و همچنین وجدانی‌بودن و توافق‌جویی پیش‌بینی‌کننده صمیمیت و عدم تعارض در ارتباط معلم- دانش‌آموز و روان‌رنجور خویی پیش‌بینی‌کننده وابستگی و تعارض در ارتباط معلم- دانش‌آموز بودند، همسو هستند. همچنین یافته‌های حاضر با پژوهش تنگتنگ و نای (۲۰۱۳) که نشان دادند برون‌گرایی و توافق‌جویی پیش‌بینی‌کننده مثبت نفوذ معلم و توافق‌جویی پیش‌بینی‌کننده مثبت

نزدیکی با معلم، همچنین برون‌گرایی پیش‌بینی‌کننده مثبت کنترل دانش‌آموز و وابستگی دانش‌آموز به معلم و گشودگی به تجربه پیش‌بینی‌کننده منفی کنترل دانش‌آموز و وابستگی دانش‌آموز به معلم هستند، ارتباط نزدیکی دارد. همچنین یافته‌های حاضر با پژوهش مارتین، واتسون و وان (۲۰۰۰) ارتباط نزدیک دارند که نشان دادند افراد دارای سطح بالای روان‌رنجوری در روابط اجتماعی با بی‌اعتنایی رفتار می‌کنند و احساس ناامنی را در روابط بین فردی تجربه می‌کنند. بر اساس یافته پژوهش حاضر توافق‌جویی و وجدانی‌بودن با کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز رابطه مثبت دارند. مطابق با پژوهش‌های زی و همکاران (۲۰۱۳) و تنگتنگ و نای (۲۰۱۳) و همچنین طبق انتظار، وجدان‌گرایی و توافق‌جویی مانع از شکل‌گیری روابط نامطلوب بین معلم و دانش‌آموز می‌شوند و صمیمیت و امنیت را روابط معلم- دانش‌آموز ترویج می‌کنند. افراد وجدانی و توافق‌جو که مشخصه آن‌ها، داشتن جهت‌گیری اجتماعی و جامعه‌پسند در مقابل نگرش خصمانه نسبت به دیگران مانند نوع‌دوستی، خوش‌قلبی، اعتماد و فروتنی و همچنین دارای احساس وظیفه‌شناسی، تعهد اخلاقی، خویش‌داری، مسئولیت‌پذیری، کوشا بودن، منظم و آراسته بودن هستند (هاستینگ و انیل، ۲۰۰۹)، به‌احتمال بیشتری روابط اجتماعی مناسب‌تری با دیگران دارند و در تعاملات بین فردی‌شان احساس اعتماد و ایمنی می‌کنند؛ بنابراین، منطقی به نظر می‌رسد که وجدانی‌بودن و توافق‌جویی با کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز رابطه مثبت داشته باشند. بر اساس یافته حاضر روان‌رنجوری با کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز رابطه منفی دارد. این یافته با پژوهش‌های زی و همکاران (۲۰۱۳) و پژوهش مارتین، واتسون و وان (۲۰۰۰) ارتباط نزدیکی دارد. در تبیین یافته حاضر می‌توان گفت که افراد روان‌رنجور که مشخصه آنان، تمایل عمومی به تجربه عواطف منفی مانند ترس، اندوه، دست‌چاچگی، عصبانیت، احساس گناه، ناسازگاری، عدم ثبات

بنابراین در تعمیم آن به فرهنگ‌ها و شهرهای دیگر جانب احتیاط باید رعایت شود. این پژوهش روی دانش‌آموزان پسر دبیرستانی انجام شده است، لذا تعمیم آن به دانش‌آموزان دختر یا مقاطع پایین‌تر باید با احتیاط انجام شود. با وجود محدودیت‌های موجود، این پژوهش بیان می‌کند که منابع درونی دانش‌آموز، به‌ویژه جنبه‌های فردی شخصیت دانش‌آموز می‌تواند روابط بین معلم- دانش‌آموز را ترویج یا ممانعت کند. شخصیت دانش‌آموز به‌سختی می‌تواند تغییر کند اما آگاهی معلم نسبت به شخصیت دانش‌آموز می‌تواند در طراحی یک محیط یادگیری حمایتی که متناسب با نیازهای اجتماعی و تحصیلی دانش‌آموز باشد، بسیار کمک‌کننده می‌باشد (زی و همکاران، ۲۰۱۳). پیشنهاد می‌گردد در پژوهش‌های آینده ادراک معلمان از کیفیت روابطشان با دانش‌آموزان نیز مورد سنجش قرار بگیرد. پیشنهاد می‌گردد که موضوع روابط معلم- دانش‌آموز به شیوه علمی در کشور بررسی گردد و صاحب‌نظران و محققان رشته‌های مرتبط با این حیطه به مطالعه در حوزه مربوط دعوت نمود. امید است که با ارائه نظریه‌ها و مدل‌های جدید و ارائه راهکارهای مناسب در زمینه ارتقاء روابط معلم- دانش‌آموز، به‌عنوان یک عامل اساسی در رشد و پیشرفت همه‌جانبه دانش‌آموز اعم از رشد هیجانی- عاطفی، اجتماعی و پیشرفت تحصیلی، کمک شود. پیشنهاد می‌گردد در پژوهش‌های آینده سایر عوامل تأثیرگذار بر کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز از جمله؛ جنسیت معلم، سن معلم، ویژگی شخصیتی معلم، جوّ مدرسه، کلاس درس و موقعیت اجتماعی و اقتصادی دانش‌آموزان مورد بررسی قرار گیرند. این عوامل می‌توانند در شناسایی عوامل زیر بنایی شکل‌گیری کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز و ارائه راهکارهای مؤثر و در نتیجه بهبود و ارتقاء کیفیت روابط در مدرسه کمک شایانی کنند.

عاطفی، نفرت و داشتن احساسات منفی مانند غم و دلهره، خشم و برانگیختگی، احساس سردرگمی دائمی و فراگیر است (کاستا و مک کری، ۲۰۰۵). این ویژگی‌ها در روابط اجتماعی مانع از شکل‌گیری اعتماد و ایمنی و ارتباط مثبت و منجر به احساس بیگانگی در ارتباط می‌شوند. در نتیجه دانش‌آموزان دارای ویژگی روان‌رنجوری به علت عدم ثبات عاطفی و عدم سازگاری قادر به شکل دادن به روابط مثبت با معلم نخواهد بود. بر اساس یافته پژوهش حاضر گشودگی به تجربه با کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز رابطه منفی دارد. این یافته با پژوهش تنگتنگ و نای (۲۰۱۳) ارتباط نزدیکی دارد. در تبیین یافته حاضر می‌توان گفت که افرادی که دارای ویژگی گشوده بودن به تجربه هستند مایل به پذیرش عقاید جدید و ارزش‌های غیرمعارف بوده و بیشتر و عمیق‌تر از اشخاص انعطاف‌ناپذیر هیجان‌های مثبت و منفی را تجربه می‌کنند و همچنین به کنجکاوی ذهنی و استقلال در قضاوت گرایش دارند (هاستینگ و انیل، ۲۰۰۹). احتمالاً داشتن ویژگی‌هایی مانند تنوع‌طلبی، استقلال در قضاوت و تمایل به تجربه هیجان‌ات مثبت و منفی و گرایش به ارزش‌های غیرمعارف در تعاملات بین فردی تنش‌هایی را به وجود می‌آورد که کیفیت ارتباط را مختل می‌کند. افراد تجربه‌گرا به علت گرایش به استقلال به احتمال زیاد ممکن است به دنبال پاسخگویی به نیازهای عاطفی خودشان باشند و با انجام این کار کمتر به خواسته‌ها و نیازهای عاطفی معلم خود توجه کنند و در نتیجه فاصله روانی و عاطفی بین معلم و دانش‌آموز افزایش می‌یابد و منجر به شکل‌گیری روابط منفی بین معلم- دانش‌آموز می‌شود (آننگ^۱، چانگ^۲، هوان^۳، کویک^۴ و یوو^۵، ۲۰۰۸). نتایج این پژوهش محدود به شهر اهواز است،

1. Ang
2. Chong
3. Huan
4. Quek
5. Yeo

منابع

- احدی، بتول. (۱۳۸۶). رابطه شخصیت و رضایت زناشویی. روان‌شناسی معاصر، ۲(۲)، ۳۷-۳۱.
- بیرامی، منصور، هاشمی نصرت آباد، تورج، فتحی آذر، اسکندر، و اعلائی، پروانه. (۱۳۹۱). قلدری سنتی و سایبری نوجوانان دختر مدارس راهنمایی: نقش کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز. فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، ۸(۲۶)، ۱۷۶-۱۵۱.
- Ang, R. P., Chong, W. H., Huan, V. S., Quek, C. L., & Yeo, L. S. (2008). Teacher-student relationship inventory: Testing for invariance across upper elementary and junior high samples. *Journal of Psychoeducational Assessment, 26*, 339-349.
- Arbeau, K. A., Coplan, R. J., & Weeks, M. (2010). Shyness, teacher-child relationships, and socio-emotional adjustment in grade 1. *International Journal of Behavioral Development, 34*, 259-269.
- Bidjerano, T., & Yun Dai, D. (2007). The relationship between the Big-Five model of personality and self-regulated learning strategies. *Journal of Learning and Individual Differences, 17*, 69-81.
- Birch, S. H., & Ladd, G. W. (1997). The teacher-child relationship and children's early school adjustment. *Journal of School Psychology, 35*(1), 61-79.
- Birch, S. H., & Ladd, G. W. (1998). Children's interpersonal behaviors and the teacher-child relationship. *Developmental Psychology, 34*, 934-946.
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (2005). Changing minds, Big Five Factor. *Journal of National Institutes of Health, 21*(5), 303-307.
- Crick, N.R., & Dodge, K. A. (1994). A review and reformation of social information processing mechanisms in children's social adjustment. *Journal of Psychological Bulletin, 115*, 74-101.
- Diener, E., Larsen, R. J., & Emmons, R. A. (1984). Person x situation interactions: Choice of situations and congruence response models. *Journal of Personality and Social Psychology, 47*, 580-592.
- Dijkstra, P., & Barelds, D. P. H. (2008). Self and partner personality and responses to relationship threats. *Journal of Research in Personality, 42*, 1500-1511.
- Graziano, W. G., Jensen-Campbell, L. A., & Hair, E. C. (1996). Perceiving interpersonal conflict and reacting to it: The case for agreeableness. *Journal of Personality and Social Psychology, 70*, 820-835.
- Hamre, B. K., & Pianta, R.C. (2006). "Student-Teacher Relationships." In Children's Needs III: Development, prevention and intervention. In G. Bear & K. M. Minke (Eds.), National Association of School Psychologists, Bethesda, MD.
- Hastings, S. E., & O'Neill, T. A. (2009). Predicting workplace deviance broad versus narrow personality variables. *Journal of Personality and Individual Differences, 47*(4), 289-293.
- Howes, C., Phillipsen, L. C., & Peisner Feinberg, E. (2000). The consistency of perceived teacher-child relationships between preschool and kindergarten. *Journal of School Psychology, 38*, 113-132.
- Hughes, J. N., Gleason, K. A., & Zhang, D. (2005). Relationship influences on teachers' perceptions of academic competence in academically at-risk minority and majority first grade students. *Journal of School Psychology, 43*, 303-320.
- Hughes, N., & Kwok, O. (2006). Classroom engagement mediates the effect of teacher-student support on elementary students' peer acceptance: A prospective analysis. *Journal of School Psychology, 43*, 465-480.
- LePine, J. A., & Van Dyne, L. (2001). Voice and cooperative behavior as contrasting forms of contextual performance: Evidence of differential relationships with Big Five personality characteristics and cognitive ability. *Journal of Applied Psychology, 86*, 326-336.
- Martin, R., Watson, D., & Wan, C. K. (2000). A three-factor model of trait anger: Dimensions of affect, behavior, and cognition. *Journal of Personality, 68*, 869-897.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1985). Updating norms adequate taxonomy: Intelligence and personality dimensions in natural language and in questionnaires. *Journal of Personality and Social Psychology, 49*, 710-721.
- Murray, Ch., & Zvoch, K. (2011a). The Inventory of Teacher-Student Relationships: Factor structure, reliability, and validity among African American youth in low-income urban schools. *Journal of Early Adolescence, 31*(4), 493-525.
- Murray, Ch., & Zvoch, K. (2011b). Teacher-Student Relationships Among Behaviorally At-Risk African American Youth From Low-Income Backgrounds: Student Perceptions, Teacher Perceptions, and Socioemotional Adjustment Correlates. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders, 19*(1), 41-54.
- Rudasill, K. M., & Rimm-Kaufman, S. E. (2009). Teacher-child relationship quality: The roles of child temperament and teacher-child interaction. *Journal of Early Childhood Research Quarterly, 24*, 107-120.
- Tengteng, T., & Naiyi, W. (2013). The Influence of Student Personality and Teacher-student Interactions on Teacher-student Relationship Quality. *Journal of Beijing Normal University (Social Science), 1*, 174-177.
- Thijs, J., & Koomen, H. M. Y. (2009). Toward a further understanding of teachers' reports of early teacher-child relationships: Examining the roles of behavior appraisals and attributions. *Journal of Early Childhood Research Quarterly, 24*, 186-197.
- Zee, M., Koomen, H. M., & Van der Veen, I. (2013). Student-teacher relationship quality and academic adjustment in upper elementary school: the role of student personality. *Journal of School Psychology, 51*(4), 517-533.